A. Didem Uslu

Uçak Kanadında Evliya Çelebi

Seyahatname

ÖTÜKEN

A. Didem Uslu (Battalgazi): İstanbul'un yerlisi bir ailenin kızı olan Ayşe Didem, 1954 yılında Ankara'da doğdu. ABD'de San Francisco'da başladığı ilköğretimin ardından TED Ankara Kolejini bitirdi. Hacettepe Üniversitesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı bölümünde yüksek lisans ve bilim uzmanlığı öğrenimini tamamladı. Ankara Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi ve Hollanda'nın Leiden Üniversitesinde başladığı doktora çalışmalarını Dokuz Eylül Üniversitesinde noktaladı. Aynı üniversitenin Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümünde 1995 yılında doçent, 2001 yılında profesör olduktan sonra Bölüm Başkanı ve Anabilim Dalı Başkanı olarak görev yaparak 2006 yılında kendi isteğiyle emekli olup İstanbul'a göç etti. Yirmi yedi yıl boyunca Hacettepe ve Dokuz Eylül üniversitelerinde çalıştı. Halen İstanbul Beykent Üniversitesinde İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölüm Başkanı olarak görev yapmaktadır.

Üniversitelerdeki edebiyat hocalığı sırasında, mitoloji, klasik Batı edebiyatı, kompozisyon yazma, Batı tiyatrosu, Amerikan tarihi ve tiyatrosu, Türk/İngiliz/Amerikan romanı, edebiyat eleştirisi, yaratıcı yazarlık, tez yazma ve çeviri gibi pek çok ders vermiştir. Yurtiçi ve yurtdışındaki çeşitli konferanslarda bildiriler sunmuş, dergilerde öyküleriyle makaleleri basılmıştır. Uslu hem bir akademisyen, hem de bir öykü/roman yazarıdır. 1992 Haldun Taner Öykü Ödülünü almış olan öykülerinin de içinde bulunduğu *Tutkulu Bir İstanbul Üçlemesi* isimli öykü kitabı 1992'de Simavi Yayınları, 1998 yılında Orhan Kemal Öykü Ödülünü aldığı *Geçip Gitti Göçmen Kuşlar* adındaki ikinci öykü kitabı 1997 yılında Yapı Kredi Yayınları tarafından basılmıştır. *Sevgi Tutsağı* başlıklı üçüncü öykü kitabıyla *Zamanın Ötesinde Buluşma* isimli 2004 İnkilap Kitabevi Roman Yarışmasında mansiyon almış olan romanı, Kibele Yayınevi tarafından 2005'de yayımlanmıştır.

Didem Uslu'nun yazdığı ve editörlüğünü yaptığı akademik eserleri şunlardır: *Onların Özgür Zencileri Vardır. Toni Morrison'un Romanlarında Afrikalı-Amerikalıların Sorunsalı* (1995), *Amerikan Tiyatrosunda Düşler. Amerikan Tiyatro Oyunları, Yazarları, Evreler ve Akımlar* (2001) ile editörlüğünü yaptığı *20. Yüzyıl Amerikan Edebiyatında Kadın* (1999) kitapları, Dokuz Eylül Yayınları arasında çıkmıştır. Öğrencileriyle birlikte yazdığı ve editörlüğünü yaptığı *Amerikan Tiyatrosu, Kadın Oyun Yazarlarına Eleştirel Bir Yaklaşım* ile *Amerikan Tiyatrosu,*

Kadın Oyun Yazarlarından Çeviriler kitapları ise İlya Yayınları tarafından 2002'de basılmıştır. İngilizcenin yanı sıra, Almancayla biraz Hollandaca bilen ve Arap alfabesiyle yazılmış Osmanlıca metin okuyabilen Uslu, evli ve iki erkek çocuk annesidir.

Öykülerde adı geçen karakterler,
tarihler veya olaylar tamamen hayal ürünüdür.
Gerçeğe benzerlikler ve yakınlıklar sadece rastlantıdır.

Seninle geçen
acı/ekşi/tatlı otuz yılın
anısına...

01.10.2008

Yolculuk yapmak, bir rolden bir başkasına girmek, her yolda farklı bir karakter olmak, durmadan öğrenmek ve yenilenmek demektir; çünkü yol, bir arayış ve bir uzantıdır.

BABAM Derviş Mehmet Zılli ben daha bebecikken kulağıma yüksek sesle Kuran okumuş, bu çocuk istikbalde büyük adam olsun diye. Bir de mübarek ağızlar yokluk ve cesaret ezanı okumuşlar. Unkapanı'ndaki bahçeli ahşap evde lalamın sırtında at koşturduğum günlerden sonra, büyüyünce uzak yakın, yüksek alçak, nice diyarlara yolculuk yaptım. Babam beni önce sıbyan mektebine yolladı, daha sonra mederese dersleri aldım. Evde boş kaldığımda kimselere söylemeden yan bahçelerdeki evlerin arkasından geçip tepelere tırmanır, sık sık alır başımı giderdim. Annem çok yumuşak ve sakin bir Abaza kadını olduğu için fazla konuşmaz ama benim kaçtığım yerleri hep bilirdi; çünkü eve döndüğümde, ya avucumun içine kurbağa veya böcekleri saklıyor olurdum ya da sarığımın arasından beğendiğim ve hiç görmediğim bitkiler çıkardı. Bazen de cepkenimin iç cebine renkli taşlar sokuşturmuş olurdum.

Kuran'ı zaten ezbere bildiğim için hafızlık dersleri bana çok kolay geldi. O yüzden hemen Enderun'a geçtim. Delikanlılığımda evimizin girişindeki büyük

tahtanın üzerinde babamın kuyumculuk ve taş üzerine yazdığı yazıların malzemeleri dururdu. Onunla birlikte rahlemizde Kuran okumamız bittiğinde, bu tahtanın önüne bağdaş kurar, ince işlere girişirdik. Çocukluğumdan beri hat sanatını da öğrendiğim için sabır ve dikkat en önemli özelliğim haline gelmişti. Günler geçiyor, küçükler büyüyor, yaşlılar küçülüyordu. Babamın gözleri artık iyice görmez olmuştu. Tahtayı güneşten ışık gelsin diye ne kadar da pencerenin önüne çeksem, babam yine gözlerini iyice kırparak elmasları işlerdi. Annem güzel ut çaldığı için bazen haremden çıkar yanımıza gelir, biz iş yaparken bize uduyla güzel müzikler çalardı. Ben de onun çaldığı şarkıları mırıldanıp yüksek sesle mısraları söyledikçe, sesimin güzelliğini görüp bana müzik dersleri aldırdılar.

İlk görevim sarayın has kilerindeydi. Yaşım on yedi olmuştu. Babam artık koca adam olduğumu, çocukluklardan vazgeçmemi söylüyordu. Uzun gezmelere çıkmamın veya her şeyi karıştırmamın ve öğrenmek istememin çevremdekilerde yanlış intibalar uyandıracağından korkmaktaydı. Oysa ben bu gezilerde görüp öğrendiklerimi kilere geldiğimde herkese anlatıyor, şarkılarla bezediğim sohbetlerimle herkese kendimi sevdiriyordum.

Bir gün yine bir söyler, on gülerken kilere Dördüncü Murad girmez mi? Herkes çil yavrusu gibi kaçışıp bir deliğe girdiğinde, ben arkam dönük hâlâ anlatıyormuşum. Padişah Efendimiz bir süre benim deli dolu hikâyelerimi dinlemiş, sonunda maiyetiyle çevremi sarmıştı. Önce belindeki kasaturalarla üzerime gelen iri adamlardan öyle bir koktum ki, beni yakaladıklarında ya boğduracak ya da zindanda gerdirecekler sanmıştım ama Padişah Murad Efendimiz beni yanına oturtup anlattıklarımı dinlemek istedi. Ona İstanbul gezilerimde gördüklerimi anlatıkça anlattım. Zaten yüce efendimiz benim hikâyelerimi dayım Melek Ahmet'ten işitmişmiş. Hemen benim

sipahi ocağına aldırılmamı emretti, çünkü beni bundan böyle seferlerinde görevlendirmek istiyordu. Birlikte Bağdat Seferine çıktık, Lehistan'a gittik. Karavanların yürüyüşü tam otuz yedi gün sürdü. Ordu önden gitmişti. Bağdat'ı çiçeklerle bezeli asma bahçeleri ve saraylarıyla çok beğendim ve "ana gibi yar, Bağdat gibi diyar olmaz" demelerinin nedenini çok iyi anladım. Leh yoluna ise havalar ısındığında başladıktı.

Bu seferden sonra nerelere gitmedim, nerelere. Kimi zaman saray elçisi, kimi zaman seyyah, bazen asker, arada bir de arabulucu olarak çeşitli görevler aldım. Gittiğim yerlerin sayısını ve adlarını neredeyse unutuyordum ama her zaman yanımda bir hokka ve divit bulundurduğum ve notlar aldığım için gördüğüm gezdiğim yerleri hiçbir zaman unutmadım. Eve gelince yazdıklarımı uzatır, her olaydan yeni hikâyeler çıkarırdım. Önce İstanbul'u tanıdım, arkasından Anadolu'nun tamamını gezdim.

İstanbul'da her derde deva tılsımları çoğu insan pek bilmez. Bu yüksek ve iri taşlar öncelikle gözetleme kulesi olarak işe yararmış. Bundan başka bakın nelere iyi gelirdi: namaza kalkacakları uyandırsın diye horozları ayarlar, kavga eden karı kocaları barıştırır, hiç geçinemeyecekleri boşatır, sivrisinekleri önler, hastalıkları kapıdan sokmaz, bekâretini korumayan kızları ele verir, uzak denizlerden gelen gemilere yol gösterir, daha neler, neler. Bir tek yapılması gereken bu taşları kucaklamaktır.

Anadolu'yu öğrendikten sonra İran, Irak, Suriye, Mısır, Hicaz ve Mekke gibi Arap topraklarını tavaf ettim. Buraları keşfettikten sonra kuzeye çıkıp Kafkasya'daki dağlara tırmandım. Daha sonra bir de İstanbul'un ötesini göreyim dedim. Macaristan'a kadar durmadan at sürdüğüm günler oldu. Hatta atlarım çatladı, altıma yenisini verdiler. Ancak en çok değirmenleri ve şamdanlarıyla ünlü Beç şehrini sevdim. Burada en çok şaşırdığım tunçtan yapılmış

hayvan heykelleriydi. Fil, tavus kuşu ve iki koç heykeli şehrin en kalabalık meydanlarında veya sokaklarında ansızın önüme çıkmaz mı? Canlı gibi duruyor ama yerlerinden kıpırdamıyorlardı. Hele bir de çarşıdaki üstü başı perişan tatar yüzlü adamları gördüğümde, iyice dehşete kapıldım. Şu gariban Müslüman kardeşlere para vermeye kalktım ama sonradan öğrendim ki onlar insan bile değillermiş. Onlar da tunç heykellermiş!

Yanımdaki arkadaşımın buralara ilk gelişi değildi. O yüzden bana her şeyi anlattı ve hiç yabancılık çekmedim. Bu insanlar hiç yıkanmazlarmış. Ancak giysileri zaman zaman kentin dışındaki su birikintisinde ara sıra temizlenirmiş. Bağırsak hastalığından korktukları için suya yanaşmazlarmış. Gel de bizim evi nasıl aramayayım şimdi? Bizde abdesthaneye evin içinden geçilir. Taharet musluğundan ıhlamur kokulu sular akar. Abdest alırken suları akıttığımız yetmezmiş gibi, arada bir de baştan aşağı suya girmek üzere hamama giderdik.

Sarayın kütüphanesinde bulunan El Cezerî'nin padişaha sunduğu kitabdan feyz alan bizim genç arkadaşlar, benim gibi meraklı olanların evlerine aletler yapmıştı. O yüzden bizim evde pirinç ve bronzdan öyle çok alet vardır ki... Su saatleri, kan toplama aletleri, kandil saatleri, otomatik müzik aletleri ve daha nice yenilik, koridorların ve odaların içinde duvar kenarlarında sıralanmış, benim oyuncaklarım gibiydi. Bir de, haremle selamlığın arasındaki kapının önünde sular akıtan ve fışkırtan bir fıskiye vardır. Bunun suyunu değiştirmek ve havuzunu temizlemek benim önemli işimdir.

Abdesthanemizde suları boşaltan kaplar ve abdest almak için kullanılan tavuskuşu aletimiz gün boyu çalışıp durur. Tavuskuşu ibriğin gagasından leğene sular akar, tam o sırada küçük bir çocuk da ellerimize su akıtır. Bir başka küçük çocuk da havlu tutar. Selamlıktaki bu aletlerin birkaçı haremde de

vardı ama asıl annemin en büyük mutluluğu ve merakı su saatiydi. Onu öyle bir ayarlamıştım ki, her biri farklı renk olan yirmi dört kapıdan öten kuşlar çıkıyor. Arkasından yürüyen insan figürleri zamanı haber veriyor. Annem en çok kuş parayı tabağa saat sayısı kadar attığında heyecanlanıyor ve müthiş eğleniyordu. Kız kardeşlerimse saat başı davul çalan küçük bebekleri çok sevmişlerdi. Babamsa akşamları güneş batarken, birbirine şarap ikram eden şeyhlerin ellerindeki kadehlerden konuklarına içecek ikram etmeye bayılıyordu.

Beç'e gittiğimde ve rahiplerin hatırına kiliseleri ziyaret ettiğimde, asıl amacım kütüphanelere gitmektir. Oralarda en eşsiz kitapları görmüşlüğüm vardır. Hele resimli kitaplara pek çok şaşırmışımdır. Bir de müstehcen resimlerle dolu olanlarına iyice utanarak bakardım. Bize ilk gelen emir "OKU!" olduğu için ne görsem okurum ama açık saçık resimlere bakmak istemem.

Rahiplerin kilise kütüphanelerini bir temizleyişleri var ki... Her köşe ve delik öyle bir temizleniyor ki... Acaba bizde öyle mi? Mısır'ın İskenderiye şehrindeki külliyeye bir bakın. Kitaplar toz ve pislik içinde, her şey çürümekte. Hele mezarlarımız... Hıristiyan mezarları, çim kaplı çiçekli bahçeler. Git bir ağacın gölgesinde otur, hem dinlen, hem de ölmüşlerinin ruhuna dua et! Ya bizdekiler? Bizde bir tek mezarlık selvileri pek güzeldir. Uzun boylarıyla kara toprağın yeşil huzurunu yerden gökyüzüne uzatırlar. Onun dışında ölmüşlerimizin son huzurgâhlarına ne bir çiçek dikeriz, ne de başlarına su dökeriz. Güya ölülere saygımız vardı.

Şu Nemseliler Hıristiyandırlar. Oralarda az mı at sürdüm. Her fırını, her berberi, her marangozu bilirim. Nemseliler benden sorulur ama bizde bir de bir Nemse böreğimiz vardır ki, yeme de yanında yat denen türden. Anamdan onun tarifini alayım da buraya yazayım: 500 gram un elenir. İki üç damla li-

monla birlikte biraz su yavaş yavaş unun ortasına damlatılır. Hamur, kulak memesi sertliğinden biraz daha yumuşak olmalıdır. Hamurun özleşmesi gerekir, yani kesildiğinde, gözenekleri yoksa, özleşmiştir. Hamur sertleşince ikiye kesip oklava veya merdaneyle açılır. İçine yumuşak yarım kilo yağ koyduktan sonra hamur bir açılır, bir ıslak bezin altında dinlendirilir. Her defasında hamur, iki defa açılıp kitap şeklinde katlanır. Yirmi dört saat dinlenme sırasında ise yine ıslak bezle örtülmelidir. Böreğin çıtır ve pul pul olması, hamurun çok yoğrulması ve dinlendirilmesiyle sağlanır. Bu yaprak hamur hazır hale gelince, kat kat daire biçiminde açılır ve kenarlara börek içi olarak hazırlanmış maydanozlu peynir konur. Nemse kalıbıyla hamurlar yarım daireler şeklinde kesilir. Üzerine yumurta sarısı sürülen hamurlar, önceden ısıtılmış sıcak fırında alt/üst pişilir.

Bu Nemse kiliselerinin çanlarını, bahçelerini, kütüphanelerini inceledim ve hemen buraya yazdım ama ilk yolculuğumu hiç unutmam. Hayatımda bu diyarlara ilk kez geliyordum ama bir kez daha gitmeye niyetlendiğimde öyle bir soğuk almış, öyle bir nevazil olmuşum ki, hastalıktan ölüyorum sandım. Neyse anacığım taze ıhlamurlar kaynattı, lalam da sırtımdan aşağıya ve göğsüme naneli hamurlar yaktı da iyileştim, ama en kötüsü, bu Hıristiyan diyarlara tekrar gitmek için atımı hazırlattığımda herkes çoktan yola çıkmış, ben geride kalmıştım. Unkapanı'ndaki evden yola çıktığımda bir süre yol aldım. Yol üstündeki hanlarda ve çeşme başlarında çeşitli kişilerle tanıştım. Bir gün, hava güzel olduğu için kendime bir ağacın dibine güzel bir döşek yapmıştım. At yorulmuş, bense yeni hastalıktan kalktığım için bitmiştim. Hemen ekmeğimi biraz suyla boğazımdan aşağıya ittim ve arkasından ikindi namazımı kıldım. Üzerime atlas yorganımı çektiğimde içim geçmiş, uykunun derinliklerine kaymışım. Ne kadar zaman geçmişti bilmiyorum, bir baktım bir caminin önün-

deyim. Nerede olduğumu anlamaya çalışırken caminin kapıları açıldı beni içeriye buyur etmek için, içerden dışarıya nurlar saçıldı. Camiye çağrıldığımı anlayınca usulca eşiği atladım. İçerisi hınca hınç dolu. Cemaat saf tutmuş. Hemen aralarına karışıp onlarla birlikte sabah namazımın sünnetini kıldım. Salavat-ı şerifeler okunurken gür seslerin arasında bir köşeye büzülüp huşu içinde dinlemeye başladım.

Çevremde misk kokuları yayıldığında, yanımdakilere camiye girenlerin kim olduklarını sordum. Meğer Peygamberimizin aziz ruhlarıyla din büyüklerimizin soyut varlığı benimle birlikteymiş. Az sonra sıkıntıya düşen Anadolu Müslümanlarına yardım için Peygamber Efendimiz ve dostları gelip sabah namazı kılacaklarmış. İçeriye bir nur girdiğinde öyle şaşırmıştım ki, önüne gittiğimde, başım önümde, Peygamberimize korkuyla karışık saygı içinde "Şefaat ya Resulallah" diyeceğime, "Seyahat ya Resulallah" deyivermişim. Nasıl olduysa dilim sürçmüş, yanlış bir dilekte bulunmuştum. Peygamber Efendimiz, benim şefaatimin sağlıklı ve kolay seyahat olmasını Allahtan niyaz ettiğinde, bunun gerçekleşeceğini tahmin etmemiştim. Cemaat bir ağızdan âmin dedikten sonra hep birlikte fatihamızı okuduk. Herkesin ellerini öperken fatihâlâr tekrarlandı. Bu mübarek insanlar, beni alnımdan öpüp giderlerken arkalarından bakakalmışım.

Nedir, ne oldu, derken gözümü bir açtım ki, bir ağacın altında yatmaktayım. Hava ılık ama her yanım buz kesmiş, üzerime çiğ yağmış. Ağrımayan yerim yok. Tam bin bir zorlukla ayağa dikilmiş, bir yandan da çam ağaçlarının dikenlerinin üzerine yaydığım yerden eşyalarımı topluyordum ki, iri bir kuş gökyüzünden süzüldü de süzüldü. Az ilerde, bir ağaca bağladığım yerde duran atıma doğru yürürken, birden yol gözümde büyüdü. Gün boyu at üzerinde oturacak ve at koşturacaktım. Halbuki şu kuşlar gibi uçuverseydim ya... Nasıl oldu bilmiyorum,

ağzımdan "Ah Allahım şu kuşlar gibi uçabilseydim" diye bir cümlecik çıktı. Kuşun kanatlarını çırpışı ve kâh yükselip kâh alçalarak istediği yere bir uçuşu vardı ki, bir an içim gitti. Bir yerden bir yere kuşlar gibi uçmak ve istediğinde bir yere konmak kimbilir ne güzel olurdu. Bunu acaba çok mu içten istemiştim?

Eşyalarımı atıma yükledikten sonra ahenkli adımlarla yola düştük. Biraz gitmiştik ki, karşımıza bir kafile çıktı. Epey kalabalık bir cemaatti. İlk olarak giysileri tuhafıma gitti. Başlarında ne sarık vardı, ne şapka. Benimki gibi bir şalvar da giymemişlerdi. İnce kaftanları da yoktu. Hanımlı beyli bir gruptular. Bu da garibime gitti. Hanımlar beylerin yanlarında öyle rahat yürüyorlardı ki, sanki her zaman yollarda birlikte gezerlermiş gibiydiler. Belki bu hatunlar falcı veya sihirbaz kadınlardı. Bohçacı da olabilirlerdi. Yakında bir yerde panayır mı kurulmuştu? Acaba canbazların eğlentisine giden bir kafile miydiler? Yoksa başıbozuklardan kaçan bir grup muydular? Belki de böyle çoluk çocuk Rum diyarına görev nedeniyle taşınıyorlardı diyeceğim ama o da olamazdı çünkü yanlarında büyük eşyaları yoktu. Ne sırtlarında çıkın taşıyorlardı, ne de atlarının yanındaki küfelere denklerini takmışlardı. Kollarında veya sırtlarında veya peşisıra sürükledikleri sadece küçük dörtköşe torbaları vardı. Yanlarına gittiğimde beni sakalım yüzünden çok yaşlı sandılar. Meğer onlar da benim gibi seyyahmışlar. Hepsi uzak diyarlara gidiyorlarmış. Hele iki hanım vardı ki, onlara çok şaştım. Onlar da benim gibi Nemselilerin diyarına giderlermiş. Beni de aralarına aldılar ve hep birlikte onların anlattıkları ve "uçak" dedikleri aletlere binmek üzere yola koyulduk. Büyük bir alan varmış, adına havaalanı denen, oradan kuşlar gibi uzaklara uçacakmışız. Bu insanlarla birlikte yol alırken her biri hikâyesini ve yolculuklarını anlattı bizlere. Şimdi bu hikâyeleri ben de siz okuyucu-

larıma aktarıyorum. Benim büyük hikâyem Nemse diyarında başlar, Nemse diyarında biter. Sizler de yolculuk yapacak olursanız, mutlaka bu insanları bulun da bunların anlattıkları şekilde uzak yollara uçarak gidin. Yoksa atla gitmek gerçekten zor oluyor. İşte yol boyunca onların anlattıkları. Bunları da dönüşte hemen yazacağım inşallah. Yolumuz açık olsun. Bismillahirrahmanirrahim!

Avrupa Seyir Defterine Bulanmış Asya ve Afrika Notları

Fransa'ya doğru (1-20 Temmuz 1997)

Tıpkı yumurtalarını dökmek için kumda güvenli yer arayan bir dişi deniz kaplambağası gibiydim. Sıcak denizlerden gelmiş, volkanik adanın kum sahiline vurmuştum. Uzun ve zorlu bir yoldan gelmekteydim ama görevim yeni başlıyordu. Kum çukurlarına içimi boşaltınca yarı ölü bir durumda, tekrar sürünüp deniz sularına karışarak yok olacaktım. Bana ait olanları bir daha hiç görmeyecek, akibetlerini bilemeyecektim. Bacaklarımı ayırdım, kuyruğumu küçük kum çukurunun içine hizalayıp huzur içinde ıkındım, ıkındım. İşim bitip denize doğru bata çıka giderken son bir kez arkama baktım. Çukurun dibi bembeyaz yumurta doluydu. Artık kendi başlarına yaşama başlayacak ve benim yolumdan kendi başlarına geleceklerdi.

Sabah 6.15 uçağıyla yola çıktık. 11.00'de Paris'teydik. Otel Segur'a gitmek üzere bir Cezayirlinin taksisine bindik. Cezayirlinin annesiyle babası Fransızlar tarafından öldürülmüştü. Bağımsızlık isteyenlerin sokaklarda Fransızlara isyan ettikleri bir günün gecesinde annesiyle babası eve ölü olarak getirilmişlerdi. Herkes o ikisinin kurtuluş örgütünün başı olduklarını biliyordu. Taksi şoförü bize annesiy-

le babasından başlayıp işkence yapılan, hapse atılan, uzaklaştırılan ve olaylar sırasında kaybolan tüm aile bireylerinin fotoğraflarını gösterdi. Fransızlara küskündü ama Paris'te yaşamaktan mutluydu.

Benim ülkemde ırkçılık ve etnik ayırımcılık yapılmaz. Yapılmış olsaydı, imparatorluk 600 yıl yaşamazdı. Biz kanaviçe bir işin karmaşık örgüsü veya büyüteçle seçilebilecek on bin parçalık bir yapbozun şekilleri veya su üzerine atılmış ebru boyalarının içiçe geçmişliği gibi rengârenk ve farklı biçimlerde ama birbirinin içine kaynaşmış bir toplumuz.

Benim halkım çok sessiz ama çok duyarlı ve sağduyuludur. Temkinli ve çekingen davranır. Taşları çekecek kadar aşırı sabırlıdır. Şimdiye kadar şükürler olsun ki, hiçbir grup veya farklı yapı, başka gruplara nefreti yüzünden sokaklara dökülmedi. Ancak ırkçılık ve etnik ayırımcılık hep yanı başımızda yaşandı, durmadan yeşerdi. Dünyada kirli ırk saydıkları insanlara takıntılı yaşayan nicedir. "Yahudileri asın!" diyen çok oldu, "Zencilere ölüm" diyen de. Şimdilerde, bir de "Beyazları kirletin" çıktı.

Otele gelince yerleştik, kıyafetlerimizi valizlerden çıkarıp askılara astık ve dolaplara kaldırdık. Hemen arkasından gezmeye çıktık. Bugün bizde denizcilik ve kabotaj bayramıydı. Kutlamalar yapılmıştır. Biz de yarın kuzenlere gitmek üzere planlar yapmalıyız. Fransız karısını yıllardır görmüyoruz ama yine de bir hatır gönül almak lazım.

Paris'i gezmek için yerin altına indik. Küçük bir çocuk metroda birinin cüzdanını çaldı ve yanımızdan koşarak kaçtı. Adam arkasından koşuyor. Bakalım yetişip çocuğu tutabilecek mi? Çocukla adam geçerken, kalabalık insan topluluğu bir anda ortasına bıçak yemiş soğuk karpuz gibi ikiye ayrıldı. Hava çok yağmurlu ama sular içinde gezmenin de bir tadı var.

Fulya sabahtan labratuvarına gitti. Cezayir'de yaşadıkları yıllarda bu labratuvarla iyi ilişkiler kurduğu için bir iki yıl da Cezayir dönüşünde burada ya-

şamışlar. Hatta çocuklardan biri de burada doğmuş. O yokken ben de odada kitap okudum. Yağmurda sokağa çıkıp dolaşıyorum. Sen nehri kıyısında yürümek hoşuma gidiyor ama yağmur göz açtırmıyor. Şemsiye bile yetmez durumda. Kumaşı geren metallerin orası burası çarpıklaşmış. Ayakkabılarıma da öyle bir su dolmuş ki, lök gibi olmuş.

Hafta sonunda Fulya'nın kocası Faik bir araba bulmuş. Burada eski bir arkadaşları var. Bir ressam. Yıllardır Paris'te yaşayan bir Türk ressamı ama öyle savruk ve dağınık bir adam ki... Zamanının çoğunu resim yapmakla değil de, içmekle geçiriyor. Arabasını ödünç almak için evine gittik ama karışıklıkta başım tuttu. Her yer her yerde. Dağınıklıktan, pasaklılıktan ve pislikten oturacak yer bulamadık. Neyse arabayı alıp giderken adam bize ikram ettiği içkilerle sızmıştı. Boyalarını yaydığı masanın üzeri boş içki şişesi dolu. Bizse Napolyon'un evine gittik. Dolaşmaya ve işimizi yapmaya geldik ya. Hafta sonu gezmeyle geçti. Hafta başında Fulya'yla birlikte alış veriş yaptık. O işlemeli bir bluz aldı, ben de üzerinde ananaslar olan bütün bir mayo. Çok pahalı geldi ama beğenmiştim. Tam 369 frank verdim. Öğleden sonra Notre Dame' a gittik. Gece de beylerle Notre Dame'ın karşısında, kiliseyi yan cephesinden gören bir kahvede oturduk.

Notre-Dame-de-Paris'yi içerden seyretmek ayrı, dışardan çevresinde dolaşmak ayrı. Yanar döner ve insanı şaşırtır bile hali var. İçerisi loş ve cansız ama kenarlarda ışıltıyla parlayan ayaklı abajurlarla çok kollu mumluklarda yanan mumların sarı ışığı, kalın taşıyıcı kolonların üzerinde yansıyor. Tavanı sırtlamış gibi görünen bu kalın direkler, tavana doğru yükselirken arklarla birbirine geçip kilisenin arka cephesine doğru görünmez oluyor. Kiliseyi çepeçevre saran pencereler, mavi ve leylak küçücük işlemeli camların oluşturduğu vitray karelerle birbirine bağlanmış. Bu camdan renk şelalesini bir arada tutan

tepedeki papatya desenlerine dışardan ışık vurdukça mavilik içeriye sızıyor, hatta bazı yerlerde camlardan fışkırıyor. Duvarlardaki yağlı boya resimlerde bir öykü öbürünü izliyor. Bunları deşifre etmeye çalıştığımız sırada yerdeki siyah beyaz baklava desenli karoların parlaklığı üzerimize ve okumakta olduğumuz duvar öykülerine yansıdı.

Kilisenin dışına çıkıldığında tarih önümüzden geçerken mimari kendini anlatıyor. Nehirden geçen teknelerden görünüş neredeyse kilisenin boyu kadar uzun ve büyük ağaçlar yüzünden kiliseyi saklıyor. Ön cepheden bakıldığında ise, birbirine bağlanmış ikiz kuleler insana simetri ve denge huzuru veriyor. Kulelerin yüzeyi camlar ve heykellerle kaplı. Tanrı'nın yerini merak edenler için söylemek gerekirse, ancak yandan bakıldığında üst üste binmiş görünen kulelerin gerisindeki dikdörtgen binanın üzerinden yükselen sivri uzantılar Tanrı'ya ulaşmak için kollarını açmış insanoğlunu andırıyor.

Kilisenin ana kapısına doğru giden iri taşlı yolun iki yanındaki demir dökme sokak lambaları üç başlıklı fenerleriyle hem taşlı yolu, hem de onun dışındaki kumlu toprağı aydınlatmakta. Kilisenin nehre bakan yanındaki kaidenin üzerinde görünen atlı şövalye Haçlı seferlerinden henüz geri dönmüş askerin gururunu ve türküsünü söyler gibi.

İkimiz operanın yakınındaki kitapçıya gittik. Operaya tam sırtını verince sağ koldaki kitapçı. Yanında bir butik var. Saatlerce rafların arasında dolandım. Kitapları tek tek inceledim ve arsızca seçtiğim on beş yirmi tanesini satın aldım. Öğleden sonra saat ikide banyoya kapınıp saatlerce gömlek, çorap, külot ve fanila yıkadım. Aslında bunları otelde yıkatabilirim ama cimriliği ve kendime eziyet etmeyi seviyorum. Bunlara vereceğim paranın cebimde kalması beni çok mutlu ediyor. Çamaşır tozunu yakalara ve kol kapaklarına sürttürürken bunun zevkiyle daha da haşince çitiliyorum. İnsanın parasının olup dilenci

gibi yaşaması ne güzel bir şey. Hatta parasının varlığını kimse bilmemeli ve insan tamamen gözlerden uzakta yaşamalı.

Gece, sabahtan aldığım pişmiş tavuğu dolaptan çıkardım, odada yedik. Zaten ucuz bir yerden çatal bıçak da almıştık. Unesco'da çalışmaya başlayan arkadaşla birlikte olacaktık. Gece onunla birlikte köşedeki kahveye gittik. Otel odamız, ilerdeki Eyfel kulesiyle askerî okula bakıyordu. Kahve de hemen karşı kaldırımdaydı. Oturduğumuzda ısmarladığım kahvemin içinden patates kızartması çıktı. Önce ne olduğunu hissetmediğim için yarısını yiyivermişim. Garsona bunu söylediğimizde hemen fincanı kapıp götürdü ama geri getirdiğinde numara yaptığından emindim. Kahveyi değiştirmiş gibi yapıp bol sütlü olarak aynı kahveyi getirmediyse ben ne olayım. Yemin ederim ki, yabancıyım diye içinden benimle alay etti. Bizim arkadaş Amerikalı karısından ayrılmıştı. Yıllardır fil gibi olmuş kocaman bir kadınla yaşıyor ama mutlu görünmek için uğraşıyordu. İki oğlunu yetiştirmiş, karısıyla artık aralarında bir şey kalmadığına iyice karar verince Paris'e kaçmıştı. Burada kaldığımız süre içinde toplantılara birlikte giriyorduk. Tam onu otele geri götürüyorduk ki, başka bir kahveye girmek için ısrar etti. Onu kıramadık. Yine caddenin üzerinde oturduğumuz bir köşebaşı kafesini seçtik. Onlar şarap içtiler, ben yine kahve. Uzaklara baktığımda Notre Dame kilisesini görüyorum. Her yer karanlık ama gözüm kilisenin dış yüzeyindeki geniş ağızlı ve çıkık çeneli, iri kulaklı maymun görüntüsündeki kanatlı grotesk heykelleri seçiyor. Başında küt boynuzları olan bu iri patlak gözlü, alaycı bakışlı ve kıvırcık kahküllü korkutucu ve tuhaf heykeller, ellerini yüzlerinin iki yanına dayamış, sıkıntılı bir vaziyette kente tepeden bakıyorlar. Baktıkları yönde, sağlam dikdörtgen ve köşeli kulemsi binalar birbirine yaslanmış zamana karşı duruyor. Bina çatılarının grili-

ğini gökyüzünün griliği çerçevelemiş. Hepimiz dumanlı gri bir fanusun dibindeyiz sanki.

Günler günleri kovalıyor. Fulya'ya birlikte onun enstitüsüne gittik. Ben rengârenk çiçeklerin bulunduğu parkın içindeki mineral ve radyoaktivite müzelerini gezerken, o da labratuvarda deney örneklerini sıraya soktu. Gelmeden önce Faik'le boşanmanın eşiğine gelmişler. Geçenlerde pakın içinde dolaşırken bana evliliğinin nasıl çatırdamakta olduğunu uzun uzun anlattı. Bizden utandığı için, ayıp olmasın diye bu yolculuğa katılmış. Dönüşte mahkemeye müracaat edecekmiş. Buna kızıyorum. Evlilik uzun soluklu bir ilişki olmalıdır. İnsanlar katlanmayı ve taviz vermeyi öğrenmeliler. Yoksa günü birlik ve gelgeç ilişkiler insanı serseriye çevirir. Hani o da olur ama... İnsan neden sürekli ve kalıcı olsun ki? Şu dünyaya bir kez geliyoruz. Belki de insan içinden geldiği gibi yaşamalı. Kendine işkence etmenin âlemi var mı? Bu da bir açıklama tabii ki...

Bizimkiler toplantıdan saat üçte döndüklerinde tabiat tarihi müzesini gezdik. Arkasından mobilyacılara baktık. Paris'in tadını insan yürüyerek çıkarır. Yoksa köstebek gibi yeraltında gezmekle yerüstünü öğrenemez ki... Akşam Sacre Cour'deki kiliseyi gittik. Bir tepenin üzerindeki kilisenin önünden uzun uzun kenti seyrettikten sonra yukarılara tırmandık. Dar sokaktan yukarıya çıkarken yolun iki yanında ışıl ışıl parlayan dükkânlarda hediyelik eşyalar sokaklara taşmış. Paris tişörtleri, kupaları, resimleri, giysileri, küçük maskotler... Neler neler... Arada bir küçük bir lokantaya rastlıyoruz ama asıl turistik eşya dükkânları bizi yukarıya doğru geçirdi. En tepedeki lokanta, kafe ve barlar öyle kalabalık ki, insanlar açık pencerelerden ve kapılardan dışarıya taşıyorlar. Bu yiyecek yerlerinin ortasındaki çitle çevrilmiş alanda ressamlar tezgâhlarını açmış, önlerine oturttukları insanların resimini yapıyorlar. Kimisi karakalem kullanıyor, kimisi renkli tebeşir.